

ER EN
#8
TIN COU
NT

vitalis woonzorg groep

 VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

ENCOUNTER#8, de oudere als verander-expert.

Evaluatierapport

Oktober 2020

Sylvia Hoens, Hannelore Stegen, Dorien Brosens & An-Sofie Smetcoren

1. INLEIDING

Het dominante discours beschouwt ouder worden als verlies en achteruitgang. Het verouderingsproces wordt reeds decennia gestigmatiseerd, waarbij de fysieke tekenen van veroudering een bron van schaamte zijn, als iets om te ontkennen, te repareren of te verbergen (Lerner, 1957). Het verouderende lichaam wordt in die zin dan ook vaak gezien als een bedreiging voor de identiteit (Sandberg, 2013). Echter, dit discours van verval krijgt de laatste jaren kritiek aangezien dit het negatieve en stereotiepe beeld van het latere leven versterkt en het gezond ouder worden buiten beschouwing laat. In een poging om dit negatieve discours in te vullen met positieve ervaringen met ouderdom zijn concepten zoals Successful Ageing (Sandberg, 2013), Active Ageing (WHO, 2007), Healthy Ageing (WHO, 2015) geïntroduceerd. Deze concepten benadrukken dat actief deelnemen en bijdragen aan de samenleving ook mogelijk is wanneer we ouder worden en willen dus komaf maken met het negatieve beeld van enkel afhankelijkheid en verval. Ook onderzoek besteedt, hoewel nog beperkt, aandacht aan positieve percepties omtrent ouder worden. Zo toont een studie uit 2017 dat verouderen samengaat met een herwonnen vrijheid en een groeiend zelfvertrouwen, waarbij autonomie en onafhankelijkheid van groot belang zijn (Shaw & Langman, 2017). Projecten in de praktijk waarbij ervaringsdeskundigen, namelijk ouderen, zelf aan het woord komen en participeren, en waar aandacht geschonken wordt aan positieve elementen van ouder worden kunnen bijdragen tot een positieve en realistische beeldvorming over ouder worden.

Het ENCOUNTER#8-project zet de veranderingen in het lichaam en wat dat proces met mensen doet in de kijker. De kwetsbaarheid van het ouder wordende lichaam leidt soms tot een toenemende afhankelijkheid. Dit zorgt ervoor dat deze ouderen zorg en ondersteuning zoeken in een woonzorglocatie. In dit zorgcentrum leven ouderen samen met hulp van familie en zorgprofessionals. Door het organiseren van intergenerationele ontmoetingen tussen ouderen en studenten, tracht het ENCOUNTER#8-project hierop in te spelen en de **intergenerationele dialoog over lichamelijke ervaringen** aan te moedigen. Dit draag bij tot het behouden van de eigen regie en het ontwikkelen van een sociaal netwerk. De deelnemende ouderen worden hierbij als verander-experts beschouwd, waarbij uitgegaan wordt van hun mogelijkheden en talenten. Het onderzoek dat beschreven is in dit rapport heeft als doel na te gaan wat het ENCOUNTER#8-project voor deelnemers betekent, wat hun ervaringen hiermee zijn en welke resultaten het heeft opgeleverd.

Dit rapport dient gelezen te worden in de context waar COVID-19 aanwezig was, daarom werden door vertraging ook nog niet alle activiteiten (of ontmoetingen) reeds gerealiseerd. Dit beknopt rapport kan dan ook al als 1e evaluatie gelezen worden, om het belang te duiden van dergelijke projecten en om het naar de toekomst toe te optimaliseren met de gegeven feedback.

2. GEHANTEERDE ONDERZOEKSOPZET

Via kwalitatief onderzoek (interviews met betrokkenen) werd naar volgende aspecten van ENCOUNTER#8 gepeild:

- I) Welke rol speelt het kunstproject bij lichamelijke ervaringen zoals lichamelijke veranderingen en lichamelijke afhankelijkheid en aanrakingen?
- II) Hoe reflecteren deelnemers over het ENCOUNTER#8-project?

Hoewel de evaluatie van het project (ervaringen en percepties van deelnemers) centraal staat, zal er tijdens het onderzoek ook beknopt aandacht geschonken worden aan thema's zoals grenzen van het lichaam, lichaamsbewustzijn, zorg en sociale interactie.

De gebruikte techniek is de kwalitatieve ervaringsanalyse, naar de 'ervaren baat'-benadering van Machielse (2011). Uitgangspunt van deze benadering is dat niet alleen objectief meetbare effecten van interventies van belang zijn om de effectiviteit van een interventie te beoordelen, maar dat ook subjectief ervaren effecten van de interventie, ofwel ervaren baat, van belang zijn. Omwille van de geldende maatregelen als gevolg van COVID-19, vonden de interviews plaats via Zoom, een digitaal videoplatform. Op voorhand kregen de deelnemers een informatiebrief via mail toegestuurd, en hadden ze de kans om extra uitleg over Zoom te verkrijgen, alsook om vragen te stellen. Alvorens het interview begon, werd de informatiebrief kort besproken, en gaven de deelnemers de toestemming om het gesprek op te nemen, opdat hun gegevens anoniem verwerkt konden worden in het kader van dit rapport.

De 6 interviews met deelnemers van ENCOUNTER#8 (ouderen, studenten, een professional en de ontwerper van dit project) vonden plaats tussen 6 oktober 2020 en 15 oktober 2020, en duurden gemiddeld 51 minuten (min. 36 minuten, max. 66 minuten). 2 ouderen en 2 studenten die deelnamen aan het project werden geïnterviewd. Daarnaast werd een interview afgenomen bij 1 professional die vanuit het Vitalis Woonzorgcentrum betrokken is bij ENCOUNTER, en ten slotte de ontwerper en trekker van dit project. Tijdens de analyseprocedure werden alle interviews letterlijk uitgetypt en geanonimiseerd, waarbij gebruik werd gemaakt van het analyseprogramma MAXQDA om analyses op de data uit te voeren. Door het klein aantal deelnemers zijn de resultaten uit dit rapport niet generaliseerbaar. Voor deze evaluatie was het vooral belangrijk inzicht te krijgen in de individuele ervaringen van de respondenten.

3. RESULTATEN VAN HET PROJECT

In de resultatensectie gaan we in op de belangrijkste tendensen van de interviews. Omdat we in de eerste plaats graag de mensen in kwestie aan het woord laten, maken we veelvuldig gebruik van quotes, om hun visie op de bevroegde onderwerpen zo goed mogelijk weer te geven. In dit resultaatendeel komen achtereenvolgens lichamelijke ervaringen en reflecties over ENCOUNTER#8 (thema en doel, motivaties voor deelname, het proces en de meerwaarde) aan bod.

3.1. Lichamelijke ervaringen

Een eerste onderwerp dat besproken werd bij zowel de ouderen als de studenten, is de verandering en de aanraking van het ouder wordende lichaam. Bij het bevroegen van de lichamelijke veranderingen, zien we dat zowel jong als oud bepaalde veranderingen gewaarworden. Opvallend is dat niet alle genoemde veranderingen te wijten waren aan een **hoge leeftijd**, maar dat beide generaties **ook andere lichamelijke veranderingen** vermelden die reeds op jongere leeftijd voorkwamen.

"Dan in mijn levensloop, wat mij opgevallen is, welke veranderingen mij opgevallen zijn, is het allereerste de menstruatie als meisje." - oudere

"Uiteraard aan de gelaatstrekken, aan de wallen onder mijn ogen misschien, de ogen zien er wat vermoeiender uit, niet meer die straal, die heldere kijk uit je ogen. Dat verandert. En uiteraard je lichaam. Ik ben niet meer de mooie, slanke dame van 1968 toen ik huwde." - oudere

"Maar kleine dingen zoals vroeger rond een jaar of tien. Dan herinner je nog en dan was je nog redelijk lenig en dan kon je nog van alles. En nou merk ik dat als ik opsta, dat mijn enkels vastzitten en dat het gewoon allemaal wat stijver wordt. En nou, ik heb al jaren rug- en nekpijn dus in die zin voel ik me af en toe ook een negentig jaar oude vrouw. Maar je merkt het wel langzaam, die veranderingen." - student

De veranderingen waarvan hierboven sprake, zijn voor sommige van de deelnemers **confronterend**. De studenten geven aan dat ze veroudering, ook naar de toekomst toe, eerder ontkennen. Desalniettemin relativeren zij hun 'veroudering' wel. Ook voor de ouderen is een gevoel van **relativering** het meest prominent. Aangezien ze zelf (nog) geen grote lichamelijke ongemakken ervaren, vinden ze het behouden van **autonomie** en de kans hebben om zelf bepaalde activiteiten te ondernemen, het belangrijkste.

Wat betreft die **zorgnood**, viel het op dat geen van de bevroegde ouderen een grote zorgnood heeft. Eén van de ouderen heeft hier **nog niet echt bij stilgestaan** en is van plan om met haar dochter en vriendinnen binnenkort te overleggen hoe een toekomstige zorgnood ingevuld kan worden, terwijl de andere oudere **zelf al een aantal keer zorg heeft geboden** aan medebewoners uit het woonzorgcentrum (bijvoorbeeld in de vorm van een bezoek, iets maken om te eten).

"Daar moet ik wel beter over nadenken. Laat ik het zo zeggen. Daar moet ik wel en het is in samenspraak met mijn dochters dat we daar eens nog eens goed over moeten gaan praten. Want dan, mocht er iets zijn en zeker nu weer in die coronaperiode, mocht er iets zijn, wat wil je? Of wat, hoe ik het geregeld zou willen hebben. Dat heb ik nog niet gedaan. En maar dat moet wel gebeuren." - oudere

"Nee. Ik help wel andere mensen, zorgen in die zin van dat ik ze bezoek, met ze babbel of ze bij mij uitnodig op een lekker hapje. Ik kook andere dingen die men hier niet eet, dan vinden ze het wel leuk om even bij mij binnen te wippen. Dan kom ik ze tegen op de gang, dan zeg ik ik ben vanmiddag na vier uur thuis, kom maar wanneer u wilt. Want dan slapen ze of zijn ze bezig of krijgen ze medicijnen. Ik vind het fijn iets te doen voor mensen. Dat is altijd mijn werk geweest, gemeenschapsontwikkeling. Ik denk dat zij zich goed voelen, maar zeker voel ik mij ook goed daarbij." - oudere

Zowel bij de ouderen als de studenten in kwestie, peilden we naar hun **toekomstige zorgverwachtingen**, mochten ze op een bepaald moment van hun leven toch nood hebben aan gepaste zorg. **Transparantie, paraatheid, en tijd** bleken voor de respondenten cruciaal. Zo is het voor hen van belang dat zorgmedewerkers duidelijk en transparant zijn over de zorg die verleend zal worden, dat men wanneer gewenst kan terugvallen op de zorg, en zouden ze het jammer vinden indien zorgverleners continu op hun horloge moeten kijken omdat ze maar een beperkt aantal minuten hebben per patiënt.

"Voor mij is transparantie heel belangrijk. Dat is gewoon, dat mij duidelijk verteld wordt waar ik aan toe ben, wat ik kan verwachten. Hoeveel hulp ik nodig ga hebben. Misschien zelfs hoe duur het gaat zijn. En wat ik kan verwachten in de toekomst. Ik wil niet een project zijn van de zorg

waarin ik zoveel mogelijk geld ga opleveren door zoveel mogelijk behandelingen. Ik wil echt gepaste zorg, daar hoop ik dus ook op." - student

"Voor mijzelf betekent het iets waar ik op terug kan vallen. Als ik hulp nodig heb dan staat er in ieder geval in Nederland of omstreken, staat er altijd zorg voor ons klaar. Bij zorg denk ik aan, als er iets met mij aan de hand is, dan neem ik contact op met mijn huisarts. Als ik een tandheelkundig probleem heb, ga ik naar mijn tandarts. Maar voor mijzelf betekent het nog niet zoveel specifiek omdat ik niet onder behandeling ben. Maar daar gaat ongetwijfeld verandering in komen naarmate ik ouder word." - student

"Ze hebben voor die mevrouw of die mijnheer een tijdslimiet, maar ze hebben daarna niet even tijd voor een omhelzing of voor een praatje. Je hoeft niet koffie met ze te drinken, dat neemt veel tijd, maar je kunt wel vragen of je een beschuitje voor ze kan klaarmaken of een kopje koffie. Dat missen ze heel erg." - oudere

3.2. Reflecties over ENCOUNTER#8

3.2.1. Thema en doel ENCOUNTER#8

Hoewel de ontwerper van ENCOUNTER#8 het project opbouwt rond de beleving van lichamelijke ervaringen, ervaren verschillende deelnemers ook andere **thema's**. Het gaat voor hen om **verbindingen leggen** tijdens intergenerationele ontmoetingen en het voeren van dialogen, waarbij op zoek wordt gegaan naar **overeenkomsten en verschillen**. Voor een enkele deelnemer gaat het project ook over het **ophalen van herinneringen**:

"Om verbinding te leggen tussen mijzelf als student en de oudere uit een zorginstelling. Ik denk dat het daar vooral ook om gaat, die verbinding. Overeenkomsten zoeken maar ook de verschillen bespreken, dat vooral. Dat merk ik ook in de gesprekken, dat je begint met iets wat je allebei hebt en halverwege dan gaat het over een heel ander onderwerp zoals de oorlog. En daar kan ik natuurlijk niet over meepraten dus dan zoek je een beetje die verschillen, die kom je tegen. Maar ook de overeenkomsten wat hetzelfde is in je dag. En ik denk dat het daar vooral om gaat, die verbinding. Kijken waar de verschillen liggen, waar de overeenkomsten zijn en hoe iemand in het leven staat." - student

"Wat eigenlijk gebeurde in de projecten, was het ophalen van oude herinneringen die ergens verstopt waren en die weer naar voren kwamen terwijl ik bezig was met de tijd. Dus het ophalen van herinneringen waar ik eigenlijk niet meer aan dacht, maar die op dit moment allemaal weer naar voor kwamen." - oudere

Deze bovenstaande onderwerpen komen in het project naar boven via verschillende **methoden**. De deelnemers krijgen bij iedere ontmoeting een **opdrachtenboekje** die een leidraad biedt voor het gesprek. Dit zorgt ervoor dat de deelnemers op voorhand niet weten wat besproken zal worden. Een student vindt deze manier van werken verrassend en interessant:

"Dat vind ik eigenlijk wel interessant. Gewoon, ik houd toch wel van een beetje verassing. Want elke keer dat we weer een ontmoeting hebben, dan krijgen wij een boekje en die openen we ter plekke. Dus we weten niet waar we precies over in gesprek zullen gaan. En die verrassing, die is wel interessant." - student

Tijdens de ontmoetingen wordt vaak met **creatieve methodes** gewerkt zoals het maken van tekeningen en het nemen van foto's, dit volgens de deelnemers om de dialoog aan te moedigen en om structuur in het verhaal te behouden. Een oudere stelt:

"Dan kun je aan de hand van je levensloop bijzondere dingen vertellen. Of alle herinneringen die bij je opkomen kun je dan vertellen aan de hand van tekeningen. Dus je trekt een lijn en daar zet je dan de jaartallen op die je je nog herinnert, wanneer je naar school ging of wanneer je je eerste vriendje had of allerlei herinneringen ongeveer en dan vul je dat op." – oudere

3.2.2. Motivaties voor deelname aan ENCOUNTER#8

De deelnemers namen vooral deel vanuit een **vertrouwen** dat ze hadden in het project en in de ontwerper van het project. Een aantal deelnemers zag hem al eerder aan het werk en vond zijn eerdere projecten interessant. Hierdoor was het onderwerp van ENCOUNTER#8 niet de voornaamste motivatie, maar eerder de **nieuwsgierigheid naar het project** en de **persoonlijke motivatie** om aan nieuwe projecten deel te nemen. Zoals bijvoorbeeld:

"Ik denk omdat wat Joost presenteerde het meest al een richting had en echt een doel. En dat vond ik heel fijn, dat ik denk, dit is echt een project waar je echt iets mee kan. Waar ook heel veel achter zit. Als in, het is niet iets wat je zelf nog halverwege moet opstarten en wat misschien misloopt. (...) Ik denk, dat staat echt al goed vast, er komt resultaat. Maar je bent wel heel vrij in wat je kan doen, waar de gesprekken naartoe gaan en ik denk dat dat het meeste was dat ik denk, dat ligt me wel. Daar heb ik zin in om aan mee te doen." - student

"Ik vind het gewoon leuk voor mezelf om overal aan deel te nemen. Ik sta open voor al het nieuwe en ik wil alles leren en ik heb daar veel van geleerd." - oudere

De zorginstelling nam deel aangezien zij een **behoefte voelden bij de bewoners** om over lichamelijke ervaringen te praten en te reflecteren. Het ENCOUNTER#8-project speelde hierop in en kwam voor hen dan ook op het perfecte moment. Een professional aan het woord:

"Het ging ook over het ouder wordende lichaam, de littekens, maar vooral nog veel meer, rimpels en alle fysieke aspecten ook. Toen merkten ze dat de bewoners behoefte hadden om daarover te praten en vooral elkaars inzichten te delen. (...) Het delen van verschillende standpunten en meningen was heel bijzonder. Dus ze waren eigenlijk al een beetje bezig met dat bespreekbaar maken van het lichaam en intimiteit en ook het aanraken. (...) Toen kwam Joost met het project en die ging net vanuit een andere insteek, maar toch met heel veel raakvlakken. Het was een prachtig vervolg om mee aan de slag te gaan. Dus toen ik het hoorde dacht ik laten we dat vooral doen, heel interessant, heel leuk en ook, denk ik, heel goed." – professional

3.2.3. Proces ENCOUNTER#8

3.3.3.1 Succesfactoren

De **dialoog** tussen de oudere en student wordt door elke deelnemer aangehaald als een positief element binnen het ENCOUNTER#8-project. Verschillende deelnemers geven aan een goede klik te hebben met elkaar en hierbij het persoonlijk contact te waarderen. De wisselwerking tussen oudere

en student staat centraal, waarin wordt uitgegaan van een gelijke relatie. Het is een verrijking dat de oudere hierin wordt aangesproken op de levenservaring:

"Ik vind dat sowieso voor beiden heel interessant, omdat ouderen vaak toch nog ook vooroordelen hebben over die jongeren en de jongeren vaak ook heel veel vooroordelen hebben over de ouderen en dat het heel mooi is om die twee generaties zo samen te brengen. Ik hoop ook dat de ouderen, die worden natuurlijk heel erg aangesproken op hun levenswijsheden, op hun levenskennis, ze hebben natuurlijk jarenlange ervaring. Binnen deze zorgomgeving worden ze altijd aangesproken op hun achteruitgang (...). Ik merk altijd dat ouderen het heel prettig vinden als ze daarop aangesproken worden. Die studenten zijn hartstikke leuk en nieuwsgierig en voor hen is het ook heel bijzonder om mensen te spreken met zoveel ervaring. Dus ik denk dat die wisselwerking heel mooi is." - professional

Ook het feit dat de ontmoetingen steeds tussen dezelfde twee personen op regelmatige basis plaatsvinden wordt als een succesfactor gezien:

"Ik denk ook dat het heel goed werkt dat er een herhaling in die ontmoetingen zit. Dat het niet eenmalig is, maar dat ze echt een heel aantal weken samen in gesprek gaan, waardoor je gewoon heel diep op het onderwerp in kan gaan. Wat ik ook terug hoorde, dat mensen er toch thuis nog over gaan denken. Dan heb je fijn de tijd om daar een week later even op verder te gaan, omdat het natuurlijk best wel wat teweegbrengt met mensen, dus dat is denk ik ook heel goed hieraan." - professional

Los van de inhoud van de ontmoetingen, werd ook de positieve invloed van de **setting/context** aangehaald. Enkele deelnemers vonden het fijn elkaar te kunnen ontmoetingen in de buitenlucht, in de zon. De ontwerper van het project beaamt het belang van een veilige setting als succesfactor van dergelijke projecten:

"Dat betekent dan dat het gaat over het ontwerpen van veiligheid. Dus je moet je prettig voelen om in gesprek te gaan, je moet je uitgenodigd voelen en daar staat haaks iets schurends op, of misschien wel een beetje provocatief of misschien wel een beetje iets onveiligs, namelijk dat je iets wonderlijks gaat doen of vertellen." - ontwerper van het project

Ook de **omkadering** van de ontmoetingen speelt hierbij een rol. De opdrachtenboekjes die bij iedere ontmoeting worden gegeven bieden een structuur voor de deelnemers. Het feit dat deze een mooie vormgeving hebben, wordt zeer sterk geapprecieerd door alle deelnemers. Dit versterkt hun gevoel van vertrouwen in het project. De ontwerper vermeldt bovendien dat hij voor deze methode heel bewust gekozen heeft alsook heel specifiek heeft nagedacht over de keuze van materialen.

"Ja, er zit een hele duidelijke strategie achter. Dat gaat eigenlijk over het ontwerpen van een ervaring. Het gaat allemaal over ervaringen, dus ook hoe voelt dat papier? Ik had een anderhalve meter lint in en hoe voelt dat lint, wat voor materiaal is dat? Het draagt allemaal bij tot het je welkom voelen, uitgenodigd voelen om vervolgens mee te gaan doen aan dingen die misschien wat minder prettig zijn." - ontwerper van het project

"Hij heeft een soort methode, allerlei boekjes waar ze mee werken. Dus in die zin worden ze echt aan de hand genomen bij die contacten. Ik denk dat dat wel heel goed werkt, dus een werkzaam element is echt die structuur aanbieden waardoor je heel gericht met dit onderwerp aan de slag gaat." - professional

"Omdat dat toch wel het gevoel geeft dat er echt moeite in is gestoken. Dat echt, het daadwerkelijke project ook resultaat wil zien. (...) En ik denk, door deze manier dat echt energie is gestoken ook in de boekjes. En daardoor het enthousiasme ook te laten zien, dat dat wel meewerkt daaraan." - student

Hoewel er opdrachtenboekjes waren, ervoeren de deelnemers het project wel als **flexibel** en konden ze zelf hun ontmoetingen (anders) invullen en vormgeven indien ze dit wisten. De vrijheid binnen de gegeven structuur werd als succes van het project ervaren. Ook werd het vertrouwen van de deelnemers in het project vergroot door het **opstellen en naleven van gemaakte afspraken** met de ouderen en studenten (en onderling) en de opgestelde planning.

"De manier waarop iedere week ons dus werd gevraagd om bepaalde dingen uit te voeren. Daar is over nagedacht. Afspraken zijn afspraken. Dat vind ik ook wel heel prettig. Dat er niet steeds dingen veranderen in zo'n project. Daar is mijn vertrouwen op gebaseerd." - oudere

Voor de **ontwerper** van het project hebben de deelnemers enkel woorden van lof. Zijn **betrokkenheid** en **enthousiasme** wordt enorm geapprecieerd, waarbij ook ruimte wordt gelaten voor de ervaringen en gevoelens van de deelnemers. Het **open contact** zorgt ervoor dat de ontwerper en deelnemer elkaars wereld leren kennen.

"Hij is wel echt betrokken maar hij laat je ook wel alleen op het moment dat je de gesprekken voert. Dat vind ik wel fijn, dat je toch wel eigenlijk je privacy hebt maar toch wel betrokken als er foto's worden gemaakt. En toch gevraagd van hoe het gaat. En achteraf na iedere ontmoeting ook een mailtje gestuurd met je ervaring erin, daar vraagt hij dan om. En dat is wel heel fijn." - student

"Hij heeft heel duidelijk oog voor anderen. Hij wappert niet iets zomaar weg. Als je ergens mee komt, dan is hij daar ook heel duidelijk in. En dat heb ik ook van andere mensen gehoord. Dat hij ook echt naar je luistert. En dat is misschien ook wel een beetje ons uitgangspunt." - oudere

3.3.3.2 Uitdagingen

Naast succesfactoren werd ook de toekomst van het project besproken. Dit gaat om zaken die de deelnemers zouden veranderen of die een uitdaging vormen voor het project. Een eerste reeks elementen focust op de **ontmoetingen**. Een deelnemer gaf aan dat er soms veel verwacht wordt wat betreft **voorbereiding** en dat dit niet voor iedereen vanzelfsprekend is.

"Daarin wordt van ons gevraagd of wij zeven of tien dagen op een rij een foto kunnen maken van ons uitzicht. Dat is voor mij heel moeilijk. (...) Ik moet dat dus echt tien verschillende dagen in mijn agenda zetten om een foto, herinneren, te maken. Dat vond ik gewoon wat lastig. Maar dat is eigenlijk geen kritiek op het project maar meer kritiek op mezelf." - student

Daarnaast gaven enkele deelnemers aan dat ze het niet noodzakelijk vinden elke keer een **verslag** te schrijven over de ontmoeting, al vinden andere deelnemers dat juist wel fijn. Daarnaast vroegen enkele deelnemers wat meer duidelijkheid over wat de uitkomst van het project zou zijn. De ontmoetingen vinden plaats in een periode waarin rekening dient gehouden te worden met de **COVID-19 maatregelen**. Deze ervoeren de deelnemers als **belemmerend voor spontane interacties**.

"Nou, vooral ook omdat die mevrouw het zelf ook heel leuk vindt om dat te doen. En ik denk als je in een andere setting bent dat dat soms ook helpt met op andere onderwerpen te komen. En toch nog ietsje dieper erop in te gaan, op bepaalde onderwerpen, dat het toch wel helpt. Omdat het nu vooral, formele setting wil ik nou ook weer niet zeggen maar je zit toch wel aan een tafel en je gaat er echt voor zitten, voor het project, om de vragen te beantwoorden. En ik denk als je spontaan een wandelingetje gaat maken of je gaat even koffiedrinken of zo, dat dat toch helpt om af en toe ook in een ander licht dingen te zien. Dat je een andere kant te zien krijgt." - student

Verskillende deelnemers gaven het belang van een eventueel **presentatiemoment** aan. Dit kan voor hen op verschillende manieren georganiseerd worden. Hierbij dachten ze zelf al aan een presentatie waarbij ook de deelnemers aan het woord komen of een tentoonstelling met resultaten uit het project.

De ontwerper geeft zelf nog mee om in de toekomst rekening te houden met het **tekstuele** van de opdrachtenboekjes, die nu een zekere leesvaardigheid vereisen. Hierbij is het belangrijk dat een brede groep van deelnemers kan participeren. Ook geeft hij aan dat het werken met **subsidies** het ontwikkelen van een project kan bemoeilijken, aangezien in een subsidieaanvraag op voorhand vrij gedetailleerd moet beschreven worden wat er zal gebeuren in het project. Dit laat nog weinig ruimte voor spontane acties, die binnen dit project net van groot belang zijn.

Zowel de ontwerper van het project als de professional hebben de wens een **breder doelgroep** te bereiken met het ENCOUNTER#8-project en zouden meer bepaald **zorgprofessionals** willen includeren. Ook wordt de wens uitgedrukt om het project op **andere plaatsen** uit te rollen.

"Dus dat die ook een keer de dialogoog met eigenlijk een van de bewoners, eigenlijk een patiënt van hem of haar, dat zou denk ik wel heel mooi zijn." - professional

"Op een gegeven moment zou je misschien kunnen kijken hoe zo een project doorgang kan vinden, ook zonder Joost. Maar het kan ook alleen maar ontstaan door Joost en door wie hij is. Dus dat is natuurlijk ook zo. Maar dat is misschien, als je dingen breder wilt uitrollen, op een gegeven moment wel goed om te realiseren en daarom is misschien die methode met die dozen al een hele goede eerste stap. Dat je een methode ontwikkelt wat ook iets meer zonder hem al gedaan kan worden." - professional

3.2.4. Meerwaarde ENCOUNTER#8

Doorheen de interviews werd de meerwaarde van ENCOUNTER#8 aangehaald en dit zowel voor (1) de individuele deelnemers (ouderen en studenten), (2) de zorginstelling als voor (3) de bredere samenleving.

Wat betreft de **meerwaarde voor de individuele deelnemers**, stellen ouderen dat ze **veel aan de gesprekken** hebben, onder ander door het delen van ervaringen met de student. Een deelnemer vertelde dat het haar deed terugdenken aan mooie **herinneringen**. Ook worden ze aangemoedigd stil te staan bij bepaalde gebeurtenissen of wensen.

"Het gaf mij heel veel liefde, want ik dacht weer terug aan de fijne tijd, aan mijn jeugd, aan mijn ouders waar ik toch niet elke dag aan denk, hoewel ik wel probeer. Ik voelde me er gewoon heel goed bij. Want het kwam weer kersvers terug en ik ben daar nog heel lang bezig geweest. Nadien ben ik er nog wekenlang mee bezig geweest." - oudere

Verder kunnen dergelijke projecten volgens de professional helpen om het **sociale netwerk van ouderen te vergroten**, omdat het kansen biedt om nieuwe mensen te ontmoeten, om met nieuwe mensen in dialoog te gaan.

"Nu moet je voorstellen, als mensen bij ons komen wonen (...) Je komt eigenlijk in een soort hele nieuwe sociale context te wonen. Als je al traag loopt, niet zo goed ziet, niet zo goed hoort, zijn dat eigenlijk allemaal belemmerende factoren om gemakkelijk nieuwe contacten te leggen. Wat we zien ook bij dit soort kunstprojecten, die inhoudelijk echt ergens over gaan, dat mensen met elkaar in gesprek komen over essentiële dingen, dingen die ertoe doen en dus echt ook weer contacten leggen, is dat mensen buiten die ontmoetingen om elkaar toch wel opzoeken en dan zien we hier dat ze nieuwe contacten krijgen in huis. Jullie weten natuurlijk ook dat sociaal netwerk en contacten essentieel zijn voor een beetje levensgeluk. Om je wat meer fijn te voelen. Dus daar dragen ze heel erg aan bij. Verder is natuurlijk heel mooi dat het mensen inhoudelijk een beetje uitdaagt tot anders denken." - professional

De ontmoetingen moedigen de studenten aan **over hun eigen leven te reflecteren**. Voor bepaalde zaken zien de studenten mogelijkheden om dit zelf ook toe te passen of veranderen, voor andere zaken ligt dit moeilijker.

"Maar ik neem het vooral mee in de zin van, als het gaat om bijvoorbeeld haar ochtend, hoe ze die indeelt. Dan is ze heel erg in het nu. Heel erg bezig met, nu ga ik ontbijten. Nou doe ik nog een puzzel en dan ga ik me aankleden. En dat is heel erg vastgezet in haar routine. En ik merk dat bijvoorbeeld, bij mij gaat het heel erg van, dan kom ik een keertje mijn bed uit. En dan besteed ik nog een half uur op social media in mijn bed. En het is heel erg rommelig om het maar even zo te zeggen. En dat is iets wat, toen ik dat hoorde dacht ik van, daar wil ik wel iets mee. Ik wil dat ook meer vastzetten in een goede routine, iedere ochtend. En ik neem het dan mee in de zin van dat ik denk, die mevrouw doet dat zo. Laat ik dat ook eens proberen. Dus dat je echt actief ook wel misschien verandering daarin probeert te brengen." - student

"Het heeft mij dus wel wat bewuster later nadenken. Maar het heeft nog niet zodanig veel geactiveerd dat ik er ook echt naar kan leven. Maar dat komt meer omdat ik dus een heel druk, vol leven heb waardoor ik weinig speelruimte heb om van alles aan te passen." – student

In deze ontmoetingen komen niet-alledaagse onderwerpen aan bod. Dit is een **verrijking** voor de deelnemers. Enkele deelnemers gaven ook aan dat het ophalen van fijne herinneringen opnieuw voor plezier zorgde.

"En dat is ook wel iets wat ik denk, dat is wel heel leuk omdat het wel vragen zijn die je soms niet ziet aankomen. Het zijn niet de standaard vragen. Af en toe, de eerste vraag was bijvoorbeeld over de grootouders. Voor mij is dat makkelijker nog om te vertellen aangezien dat het recent is. (...) Dan een mevrouw, die moest al verder terugdenken. En dat zijn van die vragen dat je denkt, dan kom je wel bij hele onderwerpen die je eigenlijk, die ik persoonlijk denk ik niet op zou zijn gekomen al, de eerste ontmoeting. En ook bijvoorbeeld vragen van wat tijd is voor iemand. En dat soort vragen die niet zo standaard zijn, ik denk dat dat ook wel iets is wat daarbij helpt. Om een positief gevoel erbij te krijgen, het is wel een verrassing, iedere keer als je het boekje opendoet." - student

"De goede punten zijn dat ik mij weer realiseerde wat een fijn leven ik heb gehad. Dat is het meest positieve punt. Dan verder de levensloop, dus de herinneringen weer ophalen die ik misschien

vergeten was, niet had weggestopt en die weer terugkwamen. Daar heb ik heel veel plezier van gehad.” - oudere

Gedurende deze ontmoetingen merkten zowel de ouderen als studenten **verschillen** in hun beide levens, bijvoorbeeld in het onderwijssysteem, hun jeugd, dagindeling of verschillen door de digitalisering. Er werd aangegeven het fijn te vinden om zich **te verplaatsen in elkaars gedachtewereld** tijdens het project.

“Ik bedoel, als ik een boodschappenlijstje maak, dan ga ik een papiertje zoeken en dan ga ik opschrijven en dan ga ik daarmee naar Albert Heijn, terwijl zij meteen alles intikken op die telefoon.” - oudere

“En ik ben, mijn generatie is veel meer bezig met je telefoon. Dat is, daar zie ik vooral verschillen in, dat vind ik wel interessant om dan ook iets uit op te pikken waar ik zelf iets mee kan.” - student

Toch merkten ze ook heel wat **overeenkomsten**, zoals in de levensstijl of twijfels die gepaard gaan met de jeugd.

“Want ik heb gemerkt wat we allebei eigenlijk heel, in ons dagelijks leven belangrijk vinden, is regelmaat en familie zien. Vrienden ontmoeten als in, leuke activiteiten daarmee doen.” - student

“O, dezelfde problemen als zeventienjarige. Van, ben ik wel aardig? En vinden ze me wel aardig? En dat twijfelachtige op die leeftijd, dat toch wel.” - oudere

Daarnaast geven de studenten aan dat ze door deze ontmoetingen **bepaalde vaardigheden kunnen ontwikkelen**, zoals bijvoorbeeld het voeren van gesprekken:

“Nou, wat dan in het kader van mijn opleiding en zo, gespreksvoering en zo, dat is iets wat ik langzamerhand nou leer bij iedere ontmoeting. Doordat je eigenlijk in gesprek gaat iedere keer en echt ook met de doelgroep in aanraking komt, is dat wel iets wat je heel snel leert.” - student

Het ENCOUNTER#8-project beoogde expliciet invloed te hebben lichamelijke ervaringen. Bij sommige deelnemers blijkt dat ENCOUNTER hen **aan het denken heeft gezet**. Bij de ene deelnemer gaat dit specifiek over de lichamelijke ervaringen. Een andere deelnemer vermeldt ook andere zaken, zoals het nadenken over de band met kinderen en kleinkinderen. Eén van de studenten geeft dan weer aan dat het project haar heeft laten beseffen dat ouderen in de zorginstelling heel divers zijn.

“Maar ik denk zeker dat door dit project, dat dat weer opgerakeld wordt. Dat ik daar iets meer over nadenk omdat je toch weer ermee geconfronteerd wordt hoe het is om oud te worden. En ook vooral omdat er zoveel verschil inzit, in hoe je oud wordt. Dat merk ik heel erg als ik ook rondloop in de zorginstelling. De ene negentigjarige is niet de andere. Het is heel erg verschillend. De ene die misschien 80 is, kan niks meer en iemand van 90 die gaat nog op de fiets bijvoorbeeld, rondfietsen. Dus het is heel erg verschillend. En dat is wel iets waar ik misschien iets meer bij stilsta nu dat het project is begonnen.” - student

Andere deelnemers geven aan **nog niet echt een invloed** gemerkt te hebben van ENCOUNTER#8 op hun lichamelijke ervaringen, maar verwachten dat dit in de toekomst mogelijks nog kan voorvallen. Zoals bijvoorbeeld een student en een oudere het verwoorden:

"Nou, ik moet zeggen, dat valt tot op heden nog wel mee eigenlijk. Misschien dat dat nog komt hè? Dat, dat ontken ik niet. Maar we zijn op dit punt van het project nog niet zo heel diep ingegaan op het lichaam en de verandering daarvan. Dus nee, dat valt eigenlijk wel mee." - student

"Nog niet. Nee, nog niet. Nog niet echt, omdat we nog met een aantal andere onderliggende dingen van het geheel bezig zijn." - oudere

Ook voor de **zorginstelling** wordt het ENCOUNTER#8-project als een meerwaarde gezien, aangezien dit hen kan **versterken in het ter sprake brengen van bepaalde welzijnsthema's**, waar ze reeds aandacht aan schenken maar die vaak nog onvoldoende aan bod komen.

"Vitalis neemt specifiek in zijn beleid op dat zij kunst een belangrijk, zij noemen dat ook de kunst van leven, geloof ik, de kunst van ouder worden, zo een soort thema, maar in ieder geval geven zij eigenlijk specifiek aan dat zij het belangrijk vinden dat hun bewoners niet alleen goede zorg krijgen, maar ook de welzijnskant, dat daar aandacht en ruimte voor is vanuit de instelling. Daar draagt een project als dit heel erg aan bij. Dus dat is voor hun ook een belangrijk punt." - ontwerper van het project

Verder ziet de ontwerper van het project ook een meerwaarde van het ENCOUNTER#8-project **voor de bredere samenleving**, aangezien het taboeonderwerpen niet uit de weg gaat.

"Je ziet dat er een enorme vergrijzing gaat plaatsvinden, dat gaat gepaard met heel veel kosten en veel mensen, mezelf inclusief, zijn erg gericht op de maakbaarheid van het leven en een project als ENCOUNTER bevrucht al dat soort zaken. Dus wat vinden wij goede zorg, gaat dat alleen over problemen oplossen of zou er ook ruimte- Ik zeg ook weleens dat ENCOUNTER-ruimte geeft aan het onzegbare en dat dat eigenlijk heel moeilijk te meten is en heel moeilijk in cijfers te vangen, maar wel over welzijn en leven gaat. (...) Het zijn wel interessante gedachten, hoe richt je die zorg in en wat is dan goede zorg?" - ontwerper van het project

Tot slot vroegen we aan het einde van elk interview aan de deelnemers het project een **punt op 10** te geven. Deze punten varieerden van 7 tot 9 op 10, waarvoor onder andere volgende redeneringen gegeven werden:

"Ik denk vooral omdat het nu toe gewoon heel goed gelopen is en ook de begeleiding. Dat dat een stukje is, die betrokkenheid waar ik het al over heb gehad. Dat dat iets is wat het heel goed maakt. (...) En het feit dat het gewoon het goed is opgezet, het project." - student

"Omdat ik het mooi vind dat hij toch een niet al te gemakkelijk onderwerp op een hele voorzichtige en intieme manier bespreekbaar maakt en dat er ook heel veel ruimte is voor alle persoonlijke inbreng van alle deelnemers. En toch wordt daarin wel heel erg gestuurd dat je bij het onderwerp blijft, maar hoe hij die afweging tussen sturen en alle eigen persoonlijke inbreng doet, ik denk dat dat heel goed in elkaar zit. Verder is hij zelf natuurlijk ook heel integer, waardoor hij dit kan doen." – professional

"Ik heb tot nu toe eigenlijk niet zo heel veel slechte ervaringen gehad met ENCOUNTER, enkel goede ervaringen. Maar het mag van mij nog wel een beetje een wow-factor hebben. Dat is natuurlijk heel open voor interpretatie. Maar ik ben nog niet zo positief verrast. En misschien dat dat richting het einde van het project nog komt. En als je het me dan nog een keer zou vragen, dat ik wat anders zou zeggen. Het is een beetje die boekjes met de instructies die geven wel wat

richting. Alleen je weet nooit zo goed waarom ze je die richting op sturen. Daar kom je later dan nog achter. En wat dat betreft, het is gewoon, af en toe mag het wel wat meer vuurwerk zijn.” – student

4. CONCLUSIE

Het ENCOUNTER#8-project organiseerde intergenerationele ontmoetingen tussen ouderen en studenten. Hierdoor draagt het bij tot het behouden van de eigen regie en het vergroten van een sociaal netwerk van de deelnemende ouderen. Om te peilen naar de lichamelijke ervaringen en reflecties over ENCOUNTER, werden 6 mensen bevestigd: 4 deelnemers (2 ouderen en 2 studenten), 1 professional en de ontwerper van het project.

Het eerste onderdeel van het rapport gaat over de lichamelijke ervaringen. In de gesprekken kwamen hierbij veranderingen aan bod die specifiek gerelateerd zijn aan het ouder worden, maar ook andere lichamelijke veranderingen kwamen ter sprake (o.a. start van menstruatie). Als gevolg van het ouder worden, overheersten gevoelens van confrontatie, maar ook van relativering. Op het moment van het interview had geen enkele deelnemer dringende zorgbehoeften – sommige van de deelnemers zijn hier niet mee bezig, terwijl anderen regelmatig zorg bieden aan anderen. Qua zorgverwachtingen naar de toekomst toe, primeren voor zowel de studenten als de ouderen transparantie, paraatheid, tijd en het behoud van autonomie. Wat betreft de invloed van ENCOUNTER#8 op de lichamelijke ervaringen is de visie tweeledig: waar sommigen geen invloed van ENCOUNTER#8 op hun ervaringen merken, zijn anderen net wel aan het denken gezet.

Een volgende deel van het rapport behandelt de reflecties over het ENCOUNTER#8-project. Voor de deelnemers primeerden niet enkel de lichamelijke ervaringen, maar waren ook het leggen van verbindingen, het ervaren van intergenerationele overeenkomsten en verschillen, en het ophalen van herinneringen belangrijke thema's. De creatieve methodes droegen hier actief toe bij. Vooral intrinsieke motivaties speelden een rol voor de deelname aan ENCOUNTER#8, o.a. een vertrouwen in het project en de ontwerper van het project, een persoonlijke nieuwsgierigheid en een algemene behoefte bij de bewoners van het deelnemende woonzorgcentrum.

Aan alle geïnterviewden werd tevens de vraag gesteld om even terug te kijken op het proces: wat was goed en wat kon beter? Succesfactoren waren onder meer het bespreken van niet-alledaagse onderwerpen (bv. lichamelijke) via de intergenerationele dialoog, de organisatorische omkadering en de betrokkenheid van de ontwerper. De voorbereiding van de ontmoetingen alsook de nabespreking ervan, de impact van COVID-19, het onderwerpen zijn aan subsidies en het betrekken van een bredere doelgroep werden genoemd als toekomstige uitdagingen.

Een laatste aspect van het rapport betreft de meerwaarde van het ENCOUNTER#8-project. Deze meerwaarde is terug te vinden op verschillende niveaus: niet enkel voor de deelnemers (ouderen en studenten) als individu (vb. reflectie over het eigen leven, vaardigheden ontwikkelen), maar ook op organisatorisch vlak (vb. ter sprake brengen van bepaalde welzijnsthema's) en zelfs voor de bredere samenleving (vb. aankaarten van taboeonderwerpen) zijn projecten als ENCOUNTER#8 van toegevoegde waarde.

Verskillende deelnemers gaven aan zeer enthousiast te zijn om aan een volgend ENCOUNTER-project deel te nemen. Ook de professional en ontwerper deelden de wens om dit soort projecten frequenter en duurzamer te kunnen organiseren:

"Dat het nog meer een regulier onderdeel wordt van de zorg. Dat het niet nog steeds uitzonderingen zijn als er ergens een kunstproject wordt aangeboden. (...) Ik bedoel, je mag ook naar een fysiotherapeut omdat het zo goed is voor het fysiek van je lichaam en je mag wel naar de psycholoog, maar zo zou je eigenlijk ook gewoon naar een atelier moeten kunnen gaan waar altijd de kunstprojecten zijn." – professional

REFERENTIES

- Lerner, M. (1957). *America as a civilization: life and thought in the United States today*. New York: Simon and Schuster.
- Machielse (2011). *Ouderen in sociaal isolement: Ervaren baat van hulp*. Movisie.
- Martin, P., Kelly, N., Kahana, B., Kahana, E., Willcox, B. J., Willcox, D. C., & Poon, L. W. (2015). Defining successful aging: a tangible or elusive concept?. *The Gerontologist*, 55(1), 14–25.
- Sandberg, L. (2013). Affirmative old age, the ageing body and feminist theories on difference. *International Journal of Ageing and Later Life*, 8(1): 11-40.
- Shaw, R., & Langman, M. (2017). Perceptions of Being Old and the Ageing Process. *Ageing International*, 42, 115-135.
- World Health Organization. (2002). *Active ageing: A policy framework*. World Health Organization.
- World Health Organization (Ed.). (2015). *World report on ageing and health*. World Health Organization